

baseert De Moor zich overigens grotendeels op het standaardwerk van Uzerreef over de Zuid-Celebesaffaire uit 1984 en geeft hij hem daarvoor ook alle krediet. Na uiteengezet te hebben hoe uiteindelijk het vrijgevochten, sterk autonoom opererende Korps speciale troepen weer in het gareel werd gebracht, waarbij Westerling het veld moest ruimen omdat hij een politiek probleem begon te vormen en tevens duidelijk werd dat hij feitelijk een onprofessioneel officier met gebrek aan militair-strategisch en politiek inzicht was, die niet in staat was zich in de bestaande militaire hiërarchieke structuur te voegen, verliest het verhaal vaart. De oprichting van de para's, die vervolgens aan bod komt, vormt veel minder boeiend leesvoer. De Moor beschrijft gedetailleerd de militair-strategische aspecten en de eigenlijke uitvoering van hun (overigens niet altijd even succesvolle) operaties. De relevantie voor het gehele verhaal ontgaat mij hier.

Interessanter is de hierop volgende spannende uiteenzetting van de mislukte coup van Westerling kort na de bewindsoverdracht. Veel van het materiaal is al bekend. Maar De Moor voegt er wel een nieuwe dimensie aan toe door uitgebreid gebruik te maken van het archief van de KNIL-legercommandant D. C. Buurman van Vreeden en de verhoorverslagen van de medecoupplegers. Helaas blijft ook bij De Moor de rol van de regionale KNIL-commandant E. Engles in het geheel onduidelijk. Uit De Moors weergave van het fiasco van de staatsgreep blijkt nog eens welk een amateuristische charlatan Westerling is geweest, hoezeer hij zijn medestanders (meest Indonesische ex-KNIL-soldaten die in een staat van paniek verkeerden en blind op hem vertrouwden) bedonderd en in de steek gelaten heeft. Zelfs na het lezen is het nog altijd moeilijk vatbaar hoe het mogelijk was dat Westerling als 'vrije jongen van het geweld' zo'n stempel wist te drukken op de perikelen rondom de dekolonisatiekwesitie. Onbarmhartig ontdoet De Moor Westerling van al zijn vermeende kwaliteiten en toont hij een man die het prototype is van een zelfingenomen, over het paard getilde blaaskaak of zoals De Moor hem kernachtig betitelt; een djago (vechthaan). Wellicht is dat een mooie titel voor de biografie die nog eens over Westerling geschreven moet worden en waarvoor De Moor wat betreft zijn militaire loopbaan een zeer verdienstelijke aanzet heeft gegeven.

Hans Meijer

T. Gubbels, *Passie of professie. Galeriers en kunsthandel in Nederland* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1999; Abcoude: Uniepers, Breda: Stichting Artimo, Amsterdam: Stichting Boekmanstudies, 1999, 272 blz., f34,90, ISBN 90 6825 214 3).

Een distributeur van beeldende kunst is iemand die het proces van vraag en aanbod zo goed mogelijk tracht te beheersen teneinde er zelf maximaal voordeel uit te halen. Deze bedrijfseconomische omschrijving gaat op voor elke bemiddelaar. Wat is er dan zo bijzonder aan het beroep van galeriehouder en kunsthandelaar? Dat valt te lezen in de dissertatie van de socioloog Truus Gubbels. Het bijzondere zit hem in twee zaken: het gaat om *kunst* verkopen en het gaat om kunst verkopen in *Nederland*.

Kunst verkopen is geen sinecure in de tweede helft van de twintigste eeuw, waarin velen in kunstangelegenheden het spoor bijster zijn. Niet alleen de veelheid aan stijlen en trends en de vele niveaus tussen top en basis in de kunstwereld maken van de bemiddeling een moeilijk beroep, maar transacties in de kunstmarkt zijn ook nog eens extra gecompliceerd omdat persoonlijke, artistieke en zakelijke motieven in deze branche sterk met elkaar verweven zijn.

Gubbels heeft onderzocht hoe galeriehouders en kunsthandelaren in Nederland, vooral vanaf 1945, kunst en commercie met elkaar trachtten te combineren. We krijgen een overzicht van en inzicht in een deel van de kunstwereld dat doorgaans tamelijk gesloten is en ook niet warm

loopt voor onthullingen en sociologische analyses. De productie van geloof in kunst is er immers economisch bij gebaat om leken op afstand te houden. Met meer dan zeshonderd galeries in Nederland in de jaren negentig, waarvan een kwart in Amsterdam, kan terecht gesproken worden van een bedrijfstak. In de jaren zestig waren er niet meer dan dertig. De meeste galeries leiden geen florerend bestaan. Twintig ervan hebben een geschatte omzet van meer dan een miljoen gulden, ongeveer honderd halen een jaaromzet van enkele tonnen, doch driekwart van het totaal zit hier ver onder en is binnen twee of drie jaar weer verdwenen.

Dankzij het onderzoek van Gubbels, dat voor een belangrijk deel stoelt op ruim tachtig intensieve interviews, is er nu een boeiend naslagwerk beschikbaar van het naoorlogse galeriewezen in Nederland. Vooral boeiend vanwege de portretten van een aantal gerenommeerde galeriehouders wier biografieën van passie en professie door het boek heen zo treffend tot hun recht komen. Gubbels is erin geslaagd om de microwereld van de galeries en kunsthandel te beschrijven en te interpreteren tegen de sociaal-economische achtergrond van de tijd waarin zij opkwamen, bloeiden en ophielden te bestaan. Ook besteedt Gubbels veel aandacht aan het nationale netwerk waarbinnen galeries opereren door onder andere na te gaan hoe de verhoudingen tussen galeries, musea, overheid en andere instellingen voor de distributie van hedendaagse kunst zich in de afgelopen vijftig jaar hebben ontwikkeld.

Uit de kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksresultaten concludeert de auteur dat de dubbele identiteit, die het gevolg is van de combinatie van kunst en commercie, bij de Nederlandse galeriehouders niet in balans is. Aan passie ontbreekt het niet, maar wel aan professionaliteit. Nederlandse galeriehouders zijn volgens Gubbels tamelijk berustend en afwachtend ten opzichte van andere partijen in de kunstwereld. Die gelatenheid komt tot uitdrukking in opvattingen van galeriehouders over het gebrek aan kopers en verzamelaars in Nederland, in hun onvrede over de musea die te weinig via Nederlandse galerieën aankopen en in hun houding ten opzichte van de overheid, waar men te veel van verwacht of meent door benadeeld te worden.

In elk domein van de kunsten is wel sprake van de tweedeling 'kunst voor ingewijden' en 'kunst voor een breed publiek'. Gubbels constateert deze duale structuur ook in het galeriebestel: aan de ene kant een door overheidsinstellingen, fondsen en musea gedomineerd kleinschalig circuit van kunst voor kunstenaars en kunstdeskundigen. Dit is tevens het circuit van het kunstdiscours. Vooral avant-gardegaleries, verenigd in de Galeriebond Nederland, behoren hiertoe: onder andere Art & Project, Riekje Swart, Helen van der Mey in de jaren zeventig; Wim van Krimpen en Living Room in de jaren tachtig en de galeries van Fons Welters en Paul Andriess in de jaren negentig. Aan de andere kant is er het 'markt'-circuit, gericht op verspreiding, publiek en verkoop. Hiertoe behoren vooral de vele Cobra en post-Cobra galeries en de op figuratieve kunst gerichte galeries zoals Galerie Mokum en Lieve Hemel.

Een andere conclusie is dat het Nederlandse galeriebestel vooral een randstedelijke en nationale aangelegenheid is, want aansluiting bij de internationale kunstmarkt hebben maar weinigen, onder andere Art & Project en Helen van der Mey, gevonden en dan nog slechts tijdelijk.

In wetenschappelijk opzicht blijft er nog wel iets te wensen over. De auteur leunt erg sterk op de opinies en perspectieven van de betrokkenen. Daardoor komt de beeldvorming onder galeriehouders over allerlei zaken weliswaar goed tot zijn recht, maar dit zelfbeeld en de diagnose die betrokkenen zelf van hun wereld geven, moet de socioloog van kritisch commentaar voorzien, liefst door empirische feiten ondersteund. Dat is in deze studie te weinig gebeurd.

Aan economische en sociologische verklaringen had de lezer meer mogen verwachten bij onderwerpen als de duale structuur in het galeriebestel, de internationaal zwakke positie van Nederlandse galeriehouders en het teveel aan passie. Dit laatste is volgens Gubbels zelfs de belangrijkste oorzaak voor de economische zwakte van de bedrijfstak. Maar wat is hier oorzaak

en wat gevolg? Is het typisch Nederlands? Is er in het buitenland meer professie en minder passie? Kortom, de veronderstelde verbanden en theoretische beschouwingen krijgen niet voldoende empirisch tegengas of gas mee in dit overigens erg boeiende en fraai verzorgde boek.

Ton Bevers

I. Lipschits, *Tsedaka. Een halve eeuw joods maatschappelijk werk in Nederland* (Zutphen: Walburg pers, 1997, 462 blz., f69,50, ISBN 90 6011 972 X).

Tot 1940 bestond er in Nederland een uitgebreid netwerk van joodse charitatieve instellingen. De vervolging van de joden in de oorlog vernietigde met de meesten van hen niet alleen al deze instellingen, maar voor een belangrijk deel ook het sociale weefsel waarin nieuwe instellingen ingebed konden worden. In deze studie beschrijft de Groningse emeritus hoogleraar eigentijdse geschiedenis I. Lipschits hoe na 1945 de belangrijkste instelling van het naoorlogse onderlinge hulpbetoon, het Joods maatschappelijk werk (JMW), toch tot stand kwam en de eerste vijftig jaar van haar bestaan doorkwam.

Het is enigszins misleidend dat die geschiedenis gepresenteerd wordt onder de noemer van de traditionele *tsedaka*, het joodse onderlinge hulpbetoon. Want hoewel ook het JMW hulp voor joden door joden voorstond, betekende zijn totstandkoming een breuk met de voorafgaande periode. In een informatief eerste hoofdstuk laat Lipschits zien dat het joodse maatschappelijk werk tot 1940 een onsamenhangend geheel van talloze verenigingen, instellingen en individuele initiatieven was. Het JMW vormde daarentegen in toenemende mate de centrale organisatie voor het maatschappelijk welzijn van alle joden in Nederland. Bovendien stond deze organisatie veel meer dan eerdere organisaties op gespannen voet met de religieuze instellingen, met name het Nederlands Israelietisch kerkgenootschap (NIK).

De centralisatie van het joods maatschappelijk werk zette al in aan het eind van de jaren dertig, met de opvang van Duits-joodse vluchtelingen. Zij werd versterkt in het begin van de bezetting, met de oprichting van de Joodse coördinatie commissie (JCC), die aan het eind van de oorlog herleefde en aan de basis stond van de oprichting van het JMW op 28 november 1946. Het duurde nog tot de zomer van 1948 tot het JMW echt aan het werk kon. De reden voor dit uitstel was een strijd tussen de JCC en de leiding van het NIK, die ernaar streefde de centrale organisatie voor joods Nederland te worden. Als gevolg van interne verdeeldheid binnen het JCC, de invloed van de Joodse ereraad en het wispelturige optreden van sommige JCC-leden, kreeg het NIK de overhand in het JMW-bestuur. Dit bleek echter een Pyrrhus-overwinning. In de arbeidsdeling tussen NIK en JMW kreeg de eerste de religieuze taken voor de kleine groep orthodoxe joden, en de laatste alle maatschappelijke taken ten behoeve van het gesecculariseerde merendeel van de joden.

Bovendien werd het JMW ook in financiële zin de spil van het joodse leven, waar uiteenlopende joodse groepen in vertegenwoordigd wilden zijn. Niet alleen zette het JMW zich in de eerste twintig jaar vooral in voor materiële bijstand, maar de inspanningen bij het verkrijgen van herstelbetalingen en financiële compensatie voor gevolgen van de jodenvervolging creëerden voor het JMW tamelijk omvangrijke fondsen naast de tegelijkertijd stijgende overheidssubsidie van het maatschappelijk werk.

Net als andere delen van de samenleving, onderging ook het JMW aan het eind van de jaren zestig grote veranderingen. Een oorzaak hiervan was de onvrede van het lagere personeel, dat te hoop liep tegen de bureaucratische procedures die met de uitvoering van compensatieregelingen gepaard gingen en die vaak een grote psychische belasting voor de cliënten van het